

УДК 330.16

Економічна політика в контексті вимірювання економічної свободи

Сімахова А.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
та управління національним господарством
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Скрипник Н.Є.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
та управління національним господарством
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Піддубний О.О.

студент
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

У статті проведено аналіз індексу економічної свободи як одного з потенційних показників оцінювання економічної політики. Проаналізовано сучасні підходи до визначення економічної свободи. Розглянуто розподіл країн світу за індексом економічної свободи. Розроблено рекомендації щодо напрямів поліпшення стану забезпечення економічної свободи в Україні.

Ключові слова: економічна політика, економічна свобода, індекс економічної свободи, соціально-економічний розвиток, транзитивна економіка.

Поддубный А.А., Симахова А.А., Скрипник Н.Е. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА В КОНТЕКСТЕ ИЗМЕРЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СВОБОДЫ

В статье проведен анализ индекса экономической свободы как одного из потенциальных показателей оценки экономической политики. Проанализированы современные подходы к определению экономической свободы. Рассмотрено разделение стран согласно индексу экономической свободы. Разработаны рекомендации о направлениях улучшения обеспечения экономической свободы в Украине.

Ключевые слова: экономическая политика, экономическая свобода, индекс экономической свободы, социально-экономическое развитие, транзитивная экономика.

Piddubnyi O.O., Simakhova A.O., Skrypnyk N.Ye. ECONOMIC POLICY IN THE CONTEXT OF ECONOMIC FREEDOM MEASURE

In this article, the analyze of index of economic freedom as one of potential factor of economic policy measuring has been made. The modern methods of economic freedom definition have been researched. The country's ranking by index of economic freedom has been estimated. The recommendations for the improvement of ways of economic freedom providing in Ukraine have been developed.

Keywords: economic policy, economic freedom, index of economic freedom, social and economic development, transition economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним з аспектів успішного соціально-економічного розвитку країни на перспективу стає обрана економічна політика. На цей вибір впливає безліч факторів, таких як соціальні, екологічні, інноваційно-інвестиційні, культурні, політичні та ін., що зумовлює подальшу ефективність економічної політики. Особливо важливим є обрання правильного вектору економічного розвитку для країн із транзитивною економікою.

Коли в країні відбуваються ринкові перетворення з подолання кризових процесів, які

ставлять перед державою складні соціально-економічні завдання на всіх рівнях управління, особливого значення набувають розроблення і реалізація ефективної соціально-економічної політики з огляду на забезпечення економічної свободи. Усі ці фактори зумовлюють актуальність теми цього дослідження та потребують певної уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою дослідження впливу економічної свободи на економічний розвиток займалися багато відомих учених. На

думку сучасних українських науковців, таких як В. Геєць [1], А. Чухно [2], І. Булеєв [3], свобода має проявлятися не тільки в економічній сфері, а й соціальній, політичній, духовній, за повної свободи від тиску з боку держави. Прибічники неокласичних і ліберальних поглядів, такі як М. Фрідман [4], Ф. Хайєк [5], Л. Ерхард [6], уважали, що умовою економічної свободи виступає ринкова економіка, а гарантом економічної свободи індивіда є його приватна власність.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на певні доробки авторів у дослідженні названої проблематики, взаємозв'язок економічної політики з економічною свободою недостатньо окреслено в науковій літературі. Нині в Україні досі не вирішено проблему економічної свободи, яка, своєю чергою, досить тісно пов'язана з економічною політикою країни. Також немає точних напрямів для втілення даної політики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення економічної політики в контексті забезпечення економічної свободи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна свобода за своєю сутністю є одним з елементів ринкової економіки. Для забезпечення реалізації ефективної економічної політики треба створити умови для економічної свободи на всіх рівнях управління. Індекс економічної свободи як її вимірник в економіці та економічній політиці – важлива й актуальна тема.

Індекс, опублікований в «Економічній свободі світу», визначає ступінь, якою політика та інститути країн підтримують економічну свободу. Основними принципами економічної свободи є особистий вибір, добровільний обмін, свобода виходу на ринки та конкуренцію, безпека особи та приватна власність. Саме ці складники висвітлюють поняття «економічна свобода» [7].

Окремі аспекти зв'язку між економічною свободою та соціально-економічним розвитком є достатньо вивченими. Однак бракує серйоз-

ного об'єктивного аналізу. У цій роботі питання свободи розглядаються передусім у контексті проведення макроекономічної політики.

Вивчення та обговорення ролі економічної свободи, головним чином, навколо інтегральних показників, регулярно розраховуються за двома напрямками. Перший – Індекс економічної свободи (ІЕЗ) будується фондом «Спадщина» і газетою «Уолл Стріт Джорнал» починаючи з 1995 р. і нині охоплює 179 країн (Heritage Foundation, 2012) [8]. Другий – Індекс світової економічної свободи (ІМЕС) складається Інститутом Фрезера починаючи з 1970 р. і нині визначається для 141 країни (Gwartney, Lawson, Halletal, 2017) [7].

Обидва індекси подібні як у загальній концепції, так і за способом формування. Вчені, які займаються індексами, вважають, що вони реагують на порушення будь-яких принципів вільної ринкової економіки, що веде до відхилення від оптимального розподілу ресурсів, від вилучення податків державою, що підриває стимули інвесторів і працівників, від довільних обмежень на діяльність бізнесу (виходу на ринки, залучення капіталу, інвестування тощо) [8].

Так, ІЕС розраховується на основі чотирьох показників, що відображають різні аспекти того, що автори розглядають як економічну свободу (табл. 1). Своєю чергою, кожен показник складається з декількох компонент.

Індекси світової економічної свободи складаються з п'яти показників, які також мають свої складники (табл. 2).

Представлені таблиці відображають, що обидва індекси включають кілька груп різно-рідних, по суті, показників, що наштовхує на певні висновки:

1. Формальне та неформальне регулювання або обмеження державою функціонування ринків (товарних, фінансових, ринків праці), так само як створення адміністративних бар'єрів для виходу агентів на ринки, використання тарифних або нетарифних обмежень на зовнішню торгівлю, регулювання цін, валютне регулювання і контроль операцій з капіталом і т. д., обмежує економічну свободу.

Таблиця 1

Склад показників, що визначають Індекс економічної свободи (ІЕС)

Показники	Компоненти основних показників
Законодавство	Захист права власності від корупції
Обмеженість розміру держави	Фіскальна свобода, рівень державних витрат
Ефективне регулювання	Вільний бізнес
Відкритість ринку	Вільна зовнішня торгівля, інвестиції

Джерело: складено за даними [9]

Таблиця 2

Склад показників, що визначають Індекс світової економічної свободи (ІМЕС)

Показники	Компоненти основних показників
«Розміри» державного уряду	Державне споживання по відношенню до загального споживання, трансферти населенню і субсидії у відсотках ВВП, частка державного сектора в економіці, граничні ставки основних податків
Правова система та система захисту прав власності	Незалежність судів, захищеність прав власності, забезпечення виконання контрактів
Доступність і надійність грошей	Рівень і варіація інфляції, зростання грошової пропозиції, можливість відкривати банківські рахунки в іноземній валюті
Свобода зовнішньої торгівлі	Середня ставка митних тарифів і їх диференціація, наявність нетарифних бар'єрів, обмеження на операції з капіталом, обмеження на участь нерезидентів в економіці або на іноземні інвестиції
Регулювання грошового ринку, ринку праці та адміністративні бар'єри для ведення бізнесу	Контроль над процентними ставками, допуск на ринок іноземних банків, обмеження на найм і звільнення працівників, наявність і рівень законодавчо встановленої мінімальної зарплати, регулювання цін, легкість відкриття бізнесу

Джерело: складено за даними [10]

2. Участь держави в економіці забезпечується у вигляді перерозподілу доданої вартості, проведення державних інвестицій або створення державних підприємств.

3. Якість проведеної державою економічної політики характеризується такими її результатами, як рівень і передбачуваність інфляції.

4. Якість державних інститутів полягає у забезпеченні верховенства закону, захищеності прав власності, незалежності судової системи, відсутності корупції.

Перша група факторів (державне споживання по відношенню до загального споживання, трансферти населенню і субсидії у відсотках ВВП, частка державного сектора в економіці, граничні ставки основних податків) дійсно характеризує ступінь економічної свободи. Показники, які до неї входять, описують обмеження на можливість економічних агентів відкривати бізнес, вільно обмінювати вироблені товари і послуги, поставляючи їх на будь-які ринки, інвестувати свої кошти або залучати капітал тощо. Друга група показників (фіскальна свобода, рівень державних витрат, незалежність судів, захищеність прав власності, забезпечення виконання контрактів) стосується участі держави в економіці. Якщо перерозподіл доходів, що проводиться державою, з деякою умовністю можна вважати обмеженням економічної свободи, то наявність державних компаній (або банків) ніяк не підпадає під це визначення. Навпаки, заборона на пряму участь держави в економічній діяльності означає обмеження економічної свободи і тим самим обмеження конкуренції.

Функціонування державних компаній може створювати певні проблеми з огляду на забезпечення економічної свободи, наприклад, конфлікт інтересів у регулятора, нерівні умови конкуренції. Третя група (вільний бізнес, рівень і варіація інфляції, зростання грошової пропозиції, можливість відкривати банківські рахунки в іноземній валюті) взагалі має відношення не до характеру економічної політики, а до її результатів, які можуть залежати від багатьох показників. Нарешті, четверта група (вільна зовнішня торгівля, інвестиції, середня ставка митних тарифів і їх диференціація, наявність нетарифних бар'єрів, обмеження на операції з капіталом, обмеження на участь нерезидентів в економіці або на іноземні інвестиції показників) включає характеристики якості базових державних інститутів. При цьому не важливо, наскільки різні інституційні показники представлені в індексах: неодноразово було показано, що всі такі показники тісно корельовано між собою, тобто фактично представляється мегапоказник якості інституціонального середовища [11; 12].

Спроба зв'язати всі використані показники з концепцією економічної свободи полягає у трактуванні низької інфляції як «монетарної свободи», низьких податків – як «фіскальної свободи», а низької корупції – як «свободи від корупції». Власне економічну свободу в індексі Фонду «Спадщина» насправді характеризують менше половини показників (четвертий та частково третій), а в індексі Інституту Фрейзера – два останніх показників із п'яти [7; 8].

Неупереджений аналіз показує, що фактично індекси описують не економічну свободу, а ступінь близькості економічної системи в тій чи іншій країні до ідеалу ліберальної економіки.

Економіку країн із максимальним значенням індексів називають «повністю вільною» [13], а низькі значення індексів розглядаються як ознака придушення економічної активності.

Згідно з даними рис. 1, у 2016 р. високі показники цього індексу мали Нова Зеландія (83,7), Швейцарія (81,5), Австралія (81), Естонія (79,1), Канада (78,5), високорозвинені країни світу. Порівняно невисокі показники індексу економічної свободи мають країни із транзитивною економікою, зокрема Україна (48,1), що свідчить про наявність певних економічних обмежень у цих країнах.

За багатьма окремими факторами, що включається до розрахунку індексів економічної свободи, накопичені досить вагомі результати. Їх розгляд дає змогу судити про характер взаємозв'язку між окремими аспектами «економічної свободи» та економічною політикою.

Найбільш простий зв'язок виявлено щодо лібералізації зовнішньої торгівлі. Зокрема, за цим фактором стоїть кілька механізмів:

1. Імпорт товарів є одним із найважливіших каналів запозичення передових технологій для країн із транзитивною економікою та реагування на зміни кон'юнктури на міжнародних ринках [15, с. 264].

2. Для виходу на зовнішні ринки виробники країн із транзитивною економікою

змушені конкурувати з постачальниками з високорозвинених країн. Це створює певні стимули для впровадження інновацій [16] та залучення інвестицій.

На нашу думку, для країн із транзитивною економікою, зокрема України, для забезпечення економічної свободи треба здійснити низку заходів:

1. Вдосконалити антикорупційну систему держави та щороку проводити низку заходів для забезпечення ефективності її функціонування.

2. Створити привабливі умови для залучення іноземних інвесторів та інвестиційних фондів.

3. Вдосконалити систему руху капіталу між Україною та іншими державами. Також спростити її для приваблення більшої кількості капітальних вкладень.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, економічна свобода країни впливає на розроблену та впроваджену економічну політику. Аналіз розподілу країн світу за Індексом економічної свободи показав, що країни з транзитивною економікою відстають за цим показником від високорозвинених країн. Це свідчить про необхідність проводити економічну політику, спрямовану на забезпечення економічної свободи. Основними напрямками такої політики є:

– боротьба з корупцією, створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва;

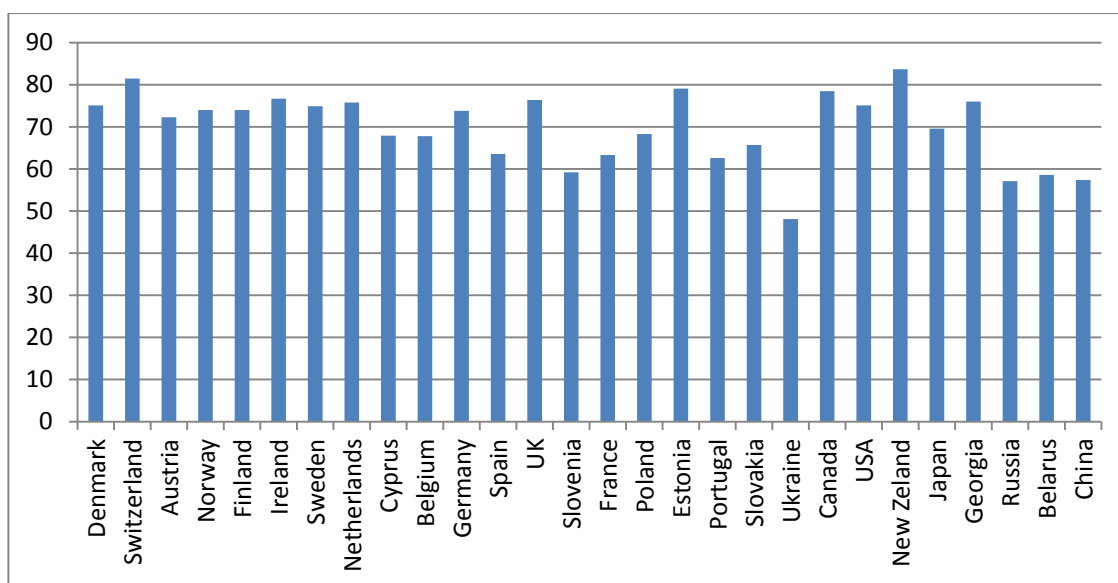

Рис. 1. Розподіл країн світу за індексом економічної свободи в 2016 р.

Джерело: складено за даними [14]

– обмеженість контролю з боку державного сектора та надання більш вільного способу ведення бізнесу не лише в країні, а й за її межами;

– співпраця з офшорними зонами, зонами вільної торгівлі та найголовніше – надання українським підприємцям більше привабливих умов для виходу на міжнародні ринки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Геєць В.М. Модернізація в системі «общество – государство – экономика» / В.М. Геєць // Журнал европейской экономики. – 2014. – Т. 13. – № 3. – С. 237–252 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>.
2. Чухно А. Економічний розвиток України крізь призму глобалізаційно-інтеграційних процесів / А. Чухно // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 91–92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>.
3. Булеев И.П. Некоторые аспекты функционирования экономики Украины на современном этапе ее развития / И.П. Булеев // Проблемы економіки. – 2015. – № 1. – С. 49–58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>.
4. Фридман М. Капитализм и свобода / М. Фридман ; пер. с англ. – М. : Новое издательство, 2006. – 240 с.
5. Хайек Ф. Дорога к рабству / Ф. Хайек ; пер. с англ. ; предисл. Н.Я. Петракова. – М. : Экономика, 1992. – 176 с.
6. Эрхард Л. Благосостояние для всех / Л. Эрхард ; пер. с нем. – М. : Начала-пресс, 1991. – 336 с.
7. Gwartney J. Economic Freedom of the World / J. Gwartney, R. Lawson, J. Hall et al. – Fraser Institute: 2016. – Available at : <https://www.fraserinstitute.org>.
8. Index of Economic Freedom – Heritage Foundation, The Wall Street Journal 2012 Available at : <http://www.heritage.org/>.
9. Cohen J. Is economic freedom the same as free market capitalism? A decompositional analysis of the Economic Freedom of the World index. / J. Cohen // MPRA Paper. – 2011. – № 33676 Available at : <https://mpra.ub.uni-muenchen.de>.
10. Myles G. Economic Growth and the Role of Taxation / G. Myles // Theory. Economics Department Working Paper ECO/WKP. – 2009. – 54. Available at : <http://www.oecd-ilibrary.org>.
11. Khan M.S. Threshold Effects in the Relationship Between Inflation and Growth / M.S. Khan, A.S. Senhadji // IMF Staff Papers. – 2001. – Vol. 48. – P. 1–21.
12. Cohen J. «Economic freedom» and economic growth: questioning the claim that freer markets make societies more prosperous / J. Cohen // MPRA Paper. – 2011. – № 33758 Available at : <https://mpra.ub.uni-muenchen.de>.
13. Strobel T. Institutions and Innovations as Sources of Productivity Growth Cross-Country Evidence / T. Strobel // Ifo Working Paper. – 2010. – № 87 Available at : <https://www.econstor.eu>.
14. Miller T. Index of Economic Freedom 2017 / T. Miller, A.B. Kim Available at : <http://www.heritage.org>.
15. Сімахова А.О. Аналіз впливу зовнішньоекономічних чинників на добробут населення України в умовах світових інтеграційних процесів / А.О. Сімахова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2016. – № 3. – С. 263–271.
16. Sardak S.E., Skrypnuk, N.Y., Bilskaya, O.V., Simakhova A.O. Innovation factors of national economy competitive development // Background for innovative development management. Managing economic growth: marketing, management, and innovations. – Prague : 2016. – P. 22–32.